

ЗМІНИ СПОЖИВЧИХ ЦІН

Головне

Жорстока, неспровокована агресія рф та повномасштабна війна на території України, що триває вже більш ніж одинадцять місяців, є найжахливішим та найпотужнішим викликом як для нашої країни, так, по суті, і для всього світу. Руйнація інфраструктури, логістики, виробничих процесів і навіть соціальних пропорцій між окремими верствами населення внаслідок надвисокого рівня міграції як у межах країни, так і поза її межами спотворює систему звичних ринкових відносин на конкурентних засадах та, відповідно, причинно-наслідкові ланцюги формування макроекономічних показників та їх співвідношень.

Показник інфляції за 2022 рік є одним із свідчень зазначеного твердження, адже, незважаючи на шоківні умови воєнного часу, у яких опинилася Україна, рівень інфляції залишився відносно невисоким і умовно співставним із низкою країн Європи, без впливу чинників війни.

Головними чинниками інфляції у 2022 році були впливи швидких та неочікуваних шоків пропозиції внаслідок фізичних руйнувань, а також міграція та відповідно скорочення робочої сили; антиінфляційними чинниками були: шок скороченого попиту внаслідок міграційних процесів, адаптаційні реакції суб'єктів на мікрорівні, швидкі контрдії Уряду щодо підтримки забезпечення пропозиції основних товарів та послуг, збереження Національним банком відносно стабільного обмінного курсу гривні.

Стійкість населення і бізнесу на мікрорівні та швидка реакція Уряду в розв'язанні проблем війни створюють підстави сподіватися, що чинник зміни вектора агресії росії в бік енергетичної інфраструктури та інші чинники війни в подальшому вже не матимуть настільки потужного впливу, як раніше.

Варто очікувати, що на початку 2023 року в разі відсутності нових потужних викликів, від яких не гарантована країна під час повномасштабної війни, загальна динаміка внутрішніх цін залишатиметься у сформованому руслі помірного зростання.

Ключові показники	Зміни за рік, %		Зміни за місяць, %	
	Грудень 2019-2021	Грудень 2022	Грудень 2019-2021	Грудень 2022
Зміни споживчих цін	6,3	26,6	0,4	0,7
Базова інфляція	5,4	22,6	0,1	0,8
Небазова інфляція	7,7	32,3	0,9	0,6

Джерело: Держстат, розрахунки Мінекономіки

За підсумком 2022 року споживча інфляція в Україні залишилась меншою прогнозів – 26,6% (у розрахунку грудень до грудня попереднього року) та 20,2% в середньому за 2022 рік (у розрахунку 2022 рік до 2021 року).

Довідково. Динаміка споживчих цін з урахуванням факту стану війни впродовж тривалого часу була нижчою, ніж у перші місяці війни, зокрема в грудні 2022 року, попри руйнацію інфраструктури енергетики та посилення тиску енерговитрат, темпи споживчої інфляції залишилися на рівні попереднього місяця – 0,7% за місяць (0,7% у листопаді, 2,5% у жовтні, 1,9% у вересні, 1,1% у серпні, 0,7% у липні, 3,1% у червні, 2,7% у травні, 3,1% у квітні та 4,5% у березні поточного року).

В цілому інфляція мала фактично декілька етапів формування з погляду адаптації бізнесу та населення до її основного чинника – повномасштабної війни на території України.

Так, перші місяці війни свідчили про майже катастрофічну перспективу для економіки з точки зору інфляції. Цінові темпи в ці місяці були віддзеркаленням реакції ринку на істотне різке скорочення пропозиції внаслідок вимушених обмежень через логістичні розриви на початку війни.

Рис. 1 Зміни споживчих цін, %

Джерело: Держстат

Рис. 2 Зміни (гармонізованих) споживчих цін деяких країн та України в грудні 2022 року, % у річному обчисленні

Джерело: Eurostat, U.S. Bureau of Labor Statistics, Держстат

Довідково. Упродовж березня-червня 2022 року ціни на споживчому ринку відразу зросли на 14,1%, зокрема на продукти харчування – на 17,4% (у т.ч. на фрукти та овочі – в 1,5 раза та на 39% відповідно), а також у сфері транспорту – на 30,4% через подорожчання палива та мастил в 1,6 раза.

Крім того, **додатковий тиск на економіку формувалася із зовні** внаслідок історично надвисоких цін на продовольство та енергоносії. Так, через вторгнення РФ на територію України відбулося різке підвищення світових цін, що спровокувало значну напруженість на сировинних ринках і змусило застосовувати різні інструменти для подолання продовольчої та енергетичної кризи.

Довідково. За даними Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО) світові ціни на продовольчі товари в березні досягли максимального історичного рівня – середнє значення Індексу продовольчих цін за березень зросло на 13,1%, хоча в подальшому ціни дещо скоригувалися – за березень-червень зросли на 9,5%. За даними Світового банку в березні спостерігалася збільшення цін на енергетичні товари, у т.ч. на нафту (на 20,2%), за березень-червень ціни на нафту й далі зростали (на 24,9%).

Втім, **у подальшому**, зважаючи передусім на успіхи Збройних сил України на фронті, **населення і бізнес в Україні, переважно на мікрорівні, за значної допомоги та загальної підтримки Уряду, поступово адаптувалися до шоків умов.**

Довідково. Упродовж II півріччя 2022 року ціни зросли на 7,8%, зокрема на продукти харчування – «плюс» 8,9% (у т.ч. фрукти та овочі – «плюс» 7,5% та «мінус» 19,1% відповідно), а також у сфері транспорту – «плюс» 4,4% на фоні здешевлення палива та мастил – «мінус» 5,1%.

Послабився тиск на вітчизняну економіку й зовні – спостерігалася зниження цін як на продовольчому, так і на енергетичному ринках.

Довідково. Індекс продовольчих цін ФАО в II півріччі 2022 року знизився на 14,4%, ціни на нафту – на 33,2%.

В цілому станом на кінець 2022 року темпи інфляції залишилися в межах, які дали змогу закріпити висновок, що економіка України, значна частина якої розташовується в зоні бойових дій, вистояла та успішно адаптувалася до функціонування в умовах війни. Попри побоювання щодо розвитку гіперінфляційних процесів та високої ймовірності виходу темпів інфляції за межі 30% за таких форс-мажорних обставин, **рівень інфляції виявився невисоким і умовно співставним із країнами Європи, де немає війни** (споживча інфляція в Угорщині становила 25%, Латвії – 20,7%, Литви – 20%). **Така цінова плата за повномасштабну війну може вважатися досягненням для економіки України.**

Зважаючи, що формування інфляції переважно відбувалося через посилення тиску чинника зменшення пропозиції товарів та послуг на споживчий ринок, а не через зростання монетарної складової, то **заходи монетарної антиінфляційної політики, ймовірно, не матимуть найближчим часом бажаного результату**, з огляду на практичну неієвність трансмісійного механізму, і відтак низьку ефективність такого шляху в умовах повномасштабної війни.

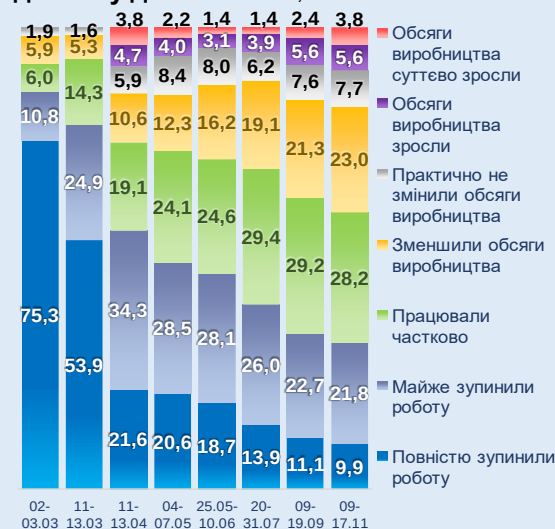
Тому розбивка на базову й небазову інфляцію, що була зроблена в умовах мирного часу, не може свідчити про монетарний вплив на ціни (як це було раніше) та, з огляду на наведене,

Рис. 3 Зміни споживчих цін за розділами товарів та послуг, % у річному обчисленні

Джерело: Держстат

Рис. 4 Стан бізнесу по відношенню до стану до 24.02.2022, %

Джерело: Advanter Group

Рис. 5 Зміни цін на продовольство, % у річному обчисленні

Джерело: ФАО, Держстат

робити звичний висновок щодо тиску з боку монетарного чинника на інфляцію наразі не варто.

Довідково. За підсумком 2022 року зростання базової компоненти інфляції становило 22,6% у річному обчисленні (упродовж березня-червня 2022 року – 10,1%, в II півріччі – також 10,1%), та 16% в середньому за 2022 рік (у розрахунку 2022 рік до 2021 року).

Зростання небазової компоненти інфляції за розрахунками Мінекономіки становило 32,3% у річному обчисленні (упродовж березня-червня 2022 року – 19,4%, в II півріччі – 5,2%), та 26,1% в середньому за 2022 рік.

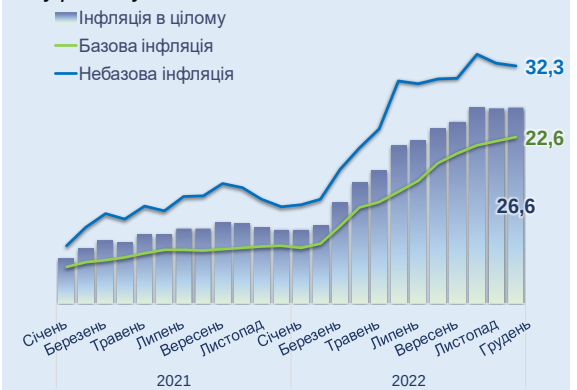
Інфляційні чинники

Серед основних чинників, що спричинили різкий сплеск зростання внутрішніх цін, треба виділити чинники війни:

- ✓ **тимчасова окупація значної території** із суттєвим ресурсним і промисловим потенціалом. Зокрема, тимчасова окупація значних сільськогосподарських угідь, руйнація об'єктів АПК у сфері тваринництва (на деокупованих територіях відновлення економічної діяльності залишається нагальним питанням через критичний рівень руйнувань, міграцію населення тощо) досі відображається на вартості продукції, зокрема птахівництва (за підсумком 2022 року ціни на яйця зросли в 1,8 раза порівняно з 19% за підсумком 2021 року; м'ясо та м'ясопродукти – на 24,6% порівняно з 12,9% відповідно, у т.ч. на свинину – на 36,9% порівняно з 5,4%);
- Довідково. За розрахунками Мінагрополітики станом на 01.01.2023 у с/г підприємствах та господарствах населення поголів'я свиней становило 5 028,4 тис. голів (на 9,5% менше, ніж за даними Держстату на 01.02.2022), великої рогатої худоби – 2 432,7 тис. голів (на 10% менше відповідно).*
- ✓ **надзвичайний рівень руйнації інфраструктури** (у т.ч. енергетичної), логістики та виробництва, що зумовило: подорожчання сировини; необхідність відбудови нових торговельних зв'язків та ланцюгів постачання; подорожчання енергоносіїв; перехід на альтернативні джерела безперебійного енергозабезпечення; зміни графіків роботи; посилення уваги до безпеки праці, що все разом призводить до зростання собівартості виробництва;
- ✓ **міграція населення** – значна частина населення була вимушена покинути свої домівки, зокрема міграція в межах країни створила величезні зсуви в територіальному розміщенні та структурі відповідності трудових ресурсів пропозиції наявних робочих місць;
- ✓ **величезні витрати бюджету** на оборону та соціальне забезпечення;
- ✓ **падіння обсягів експорту** і відтак вимушене коригування фіксованого обмінного курсу національної валюти до долара США з 21.07.2022 на 25% до 36,5686 грн/дол. США.

Усе це та багато інших чинників, що супроводжували місяці війни, нанесли колосального удару по економіці та суспільству України.

Рис. 6 Базова та небазова інфляція, % у річному обчисленні

Джерело: Держстат, розрахунки Мінекономіки

Рис. 7 Кількість населення, які перетнули кордон України у 2022 році, млн

*відображає транскордонні переміщення (а не фізичних осіб). З 18 по 23 лютого до РФ з Донецької та Луганської областей переїхали ще 105 тис. осіб.

**відображає транскордонні переміщення (а не фізичних осіб). Повернення в Україну можуть мати маятниковий характер.

Джерело: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>

Рис. 8 Зміни споживчих цін на продукти харчування, % у річному обчисленні

Джерело: Держстат

Антиінфляційні чинники

Упродовж 2022 року формування споживчих цін фактично відбувалося в спрощеному варіанті взаємної протидії двох основних важелів: витратної складової та рівня несприйняття (чи неможливості сприйняття) населенням підвищеної ціни. Тож навіть за умов значних втрат та зростання собівартості бізнес змушений враховувати обмежені можливості споживання населенням під час війни. Як підсумок, загальний темп зростання цін залишався стриманим.

Загалом **головним чинником стримування інфляції залишається діяльність Уряду, який і надалі намагатиметься робити ті кроки, які:**

- ✓ по-перше, **сприяють збільшенню власного виробництва основних життєво необхідних товарів;**
- ✓ по-друге, **стримують процеси формування високої вартості виробництва** (надання гарантій, податкових пільг і реалізація програми підтримки в основних соціально значущих галузях), **збереження максимально довго принципу «заморожених» тарифів, підтримка політики Національного банку щодо фіксованого обмінного курсу гривні до долара США.**

Довідково. Упродовж 2022 року держава розширила кредитні програми підтримки для аграріїв. Так, у межах Державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» видано 36,9 млрд грн агрокредитів. Крім того, надано 1,65 млрд грн підтримки для 30 тис. малих фермерів. Також запроваджена програма «Робота, яка передбачає гранти на розвиток садів і теплиць, надала можливість уже видати аграрних грантів на суму 370 млн гривень.

Усього за період дії воєнного стану в Україні станом на 02.01.2023 у межах програми «5-7-9» укладено 18 030 кредитних договорів на загальну суму 76,15 млрд гривень.

Наразі **«заякорення» обмінного курсу сприяло** також зниженню рівня невизначеності і, відповідно, **покращенню девальваційних та інфляційних очікувань.**

Довідково. За даними дослідження Info Sapiens індекс інфляційних очікувань зменшується вже два місяці поспіль, зокрема в грудні 2022 року на 1,1 пункту до 181,6 пункту, а індекс девальваційних очікувань – уже три місяці поспіль, у грудні – на 5,9 пункту до 147,7 пункту.

Такі кроки Держави щодо перенесення тягаря воєнних наслідків з бізнесу та населення на бюджет **стали можливими лише завдяки отриманню фінансової допомоги від міжнародних партнерів України.**

Довідково. Упродовж усього періоду з початку війни спостерігалась активна міжнародна фінансова підтримка України для фінансування першочергових потреб бюджету – за період з початку війни впродовж 2022 року Україна отримала 32,7 млрд дол. США фінансової допомоги.

Серед внутрішніх стримуючих чинників, які можна розглядати у якості природних захисних бар'єрів, були:

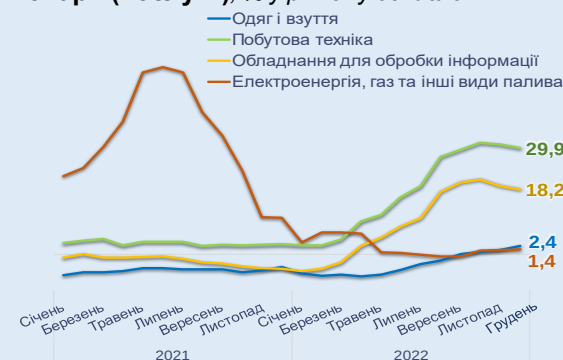
- ✓ **збільшення пропозиції на продовольчому ринку** завдяки відносно потужному насиченню деяких сегментів ринку продовольством поточного врожаю, розширення

Рис. 9 Індекси інфляційних та девальваційних очікувань, пунктів

Джерело: Info Sapiens

Рис. 10 Зміни споживчих цін на деякі товари (послуги), % у річному обчисленні

Джерело: Держстат

Рис. 11 Зміни цін на природний газ, % у річному обчисленні

Джерело: Світовий банк, Держстат

Рис. 12 Зміни цін на пальне, % у річному обчисленні

Джерело: Світовий банк, Держстат

продовольчого імпорту за деякими групами при одночасному обмеженні експорту. Крім того, на фоні руйнації енергетичної інфраструктури наприкінці 2022 року загострилося питання зберігання врожаю, що спонукало аграріїв та власників фрукто-і овочесховищ до пришвидшеного збуту своєї продукції;

Довідково. Уже в II півріччі 2022 року знизилися ціни майже на всі крупи (зокрема гречані крупи подешевшали на 10,7%, ячні крупи – на 18,4%, пшоно – на 10,4%), борошно (на 7,9%), а також на більшість фруктів (виноград – на 28,5%, яблука – на 19,5%) та овочів (капуста – на 67,1%, буряк – на 62%, картопля – на 24,7%, морква – на 19,3%, перець солодкий – на 13,1% тощо).

- ✓ **прозорість та спрощення ланцюгів економічної діяльності** на фоні війни, що формує мінімальні лаги впливу шокових чинників на ціни в порівнянні із мирним часом.

Водночас соціально-негативними чинниками стримування інфляції залишалися: **обмеженість купівельної спроможності населення та обмеженість у споживанні нежиттєво важливих для короткого проміжку часу товарів, високий рівень міграції за кордон та переорієнтація попиту на товари першої необхідності.** Це, по суті, стримує зростання цін на певні групи товарів.

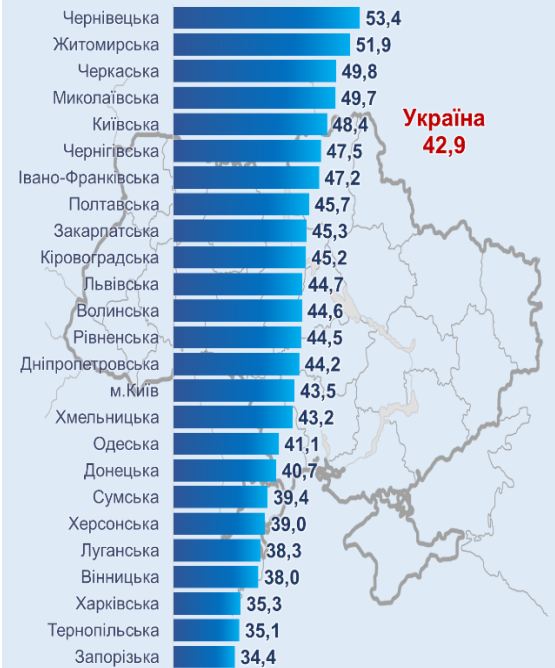
Довідково. В II півріччі 2022 року уповільнилося зростання плати за оренду житла (до 6,6% у II півріччі з 9,4% упродовж березня-червня), мобільні телефони (до 4,4% з 16,6% відповідно), ноутбуки (до 5,4% з 8,1%), планшети (до 8,8% з 12,5%), ювелірні вироби із золота (до 10,9% з 20,3%) тощо.

Варто очікувати, що **на початку 2023 року** в разі відсутності нових потужних викликів, від яких не гарантована країна під час повномасштабної війни, **загальна динаміка внутрішніх цін залишатиметься у сформованому руслі помірного зростання.**

У подальшому за збереження надвисокого рівня витрат на війну та забезпечення соціальних умов, потребуватиме відповідного рівня забезпечення коштами, а наслідки атак ворога на енергетичну інфраструктуру, що відбувалися впродовж останніх місяців, та посилення заміщення коштовним імпортом певних втрат пропозиції товарів на внутрішньому ринку (внаслідок руйнації виробництва та логістики), унеможливуватимуть дефляційні тенденції (крім, можливо, сезонних влітку).

Натомість, вірогідно, прискорене зростання цін, ризик якого зберігатиметься, увесь час, поки триває повномасштабна війна, стримуватиметься внаслідок подальшої успішної адаптації економіки та населення до умов війни, що триває. Відтак інфляція 2023 року, ймовірно, буде співставною за темпами із минулорічною.

Рис. 13 Зміни цін у сфері транспорту у грудні 2022 року, % у річному обчисленні

Джерело: Держстат

Рис. 14 Зміни грошової маси та бази, % у річному обчисленні

* За оперативними даними
Джерело: Національний банк

Додаток

Темпи приросту/зниження ІСЦ за розділами товарів та послуг

Ключові показники	Листопад 2022 року			Грудень 2022 року		
	Зміни за місяць, %	Внески, в.п.	Зміни за рік, %	Зміни за місяць, %	Внески, в.п.	Зміни за рік, %
Усі товари та послуги	0,7	–	26,5	0,7	–	26,6
Базовий ІСЦ	1,3	0,74	22,1	0,8	0,46	22,6
Небазовий ІСЦ	-0,1	-0,05	32,7	0,6	0,26	32,3
Зміни цін за розділами товарів та послуг						
Продукти харчування та безалкогольні напої	0,6	0,24	35,1	0,7	0,31	34,4
Алкогільні напої, тютюнові вироби	1,0	0,10	22,1	0,7	0,07	22,7
Одяг і взуття	-1,6	-0,08	1,3	-2,6	-0,13	2,4
Житло, вода, електроенергія, газ та інші види палива	0,2	0,02	5,7	0,1	0,00	6,0
Водопостачання	0,0	0,00	12,0	0,0	0,00	12,0
Водовідведення	0,0	0,00	14,9	0,0	0,00	14,9
Електроенергія	0,0	0,00	0,0	0,0	0,00	0,0
Природний газ	0,0	0,00	-1,0	0,0	0,00	-0,3
Гаряча вода, опалення	0,0	0,00	0,8	0,0	0,00	0,2
Предмети домашнього вжитку	1,0	0,05	26,4	-0,2	-0,01	26,5
Охорона здоров'я	1,0	0,07	19,3	0,9	0,07	19,9
Транспорт	1,0	0,09	40,4	1,6	0,15	42,9
Паливо та мастила	1,3	0,04	59,4	3,1	0,09	69,4
Зв'язок	1,3	0,04	12,5	0,9	0,03	13,4
Відпочинок і культура	1,0	0,03	16,1	-0,1	0,00	15,9
Освіта	0,0	0,00	9,9	0,0	0,00	9,8
Ресторани та готелі	2,3	0,06	21,8	1,4	0,03	22,5
Різні товари та послуги	3,3	0,13	18,6	3,7	0,14	17,8

Джерело. Держстат, розрахунки Мінекономіки

Примітка. За рахунок округлень, які виникали у зв'язку з електронною обробкою інформації, сума внесків за розділами товарів та послуг може не дорівнювати підсумку